

Tijdschrift

VAN HET EUROPEES GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

VOL. XIX (juli-augustus 1969) N° 7-8

Tijdschrift: MOORS E., Oude Antwerpsebaan, 161, MECHELEN

Bijdrage: Beschermend lid: minimum 200 fr. te storten aan
Lid: 150 fr.

LE MAIRE, P., 53 de Broquevillelaan, Brussel 15 of
op P.C.R. 8460.38 van het genootschap te Brussel of
via de Afdelingen

Nederlandse leden: briefwisseling aan MOORS, E.,
Oude Antwerpsebaan, 161, MECHELEN

MEDEDELING VAN DE REDAKTIE

Na de centralisatie voor verzending van het maandblad onder-
vinden wij moeilijkheden van niet bestelde bulletins.

De leden die een of ander nummer niet, of onregelmatig ontvangen
worden verzocht dit te melden aan E. MOORS.

Een gele postkaart volstaat met de juiste naam en adres.

Dat er meer leden het blad goedvinden en « lezen » bewijst de
brieven die wij reeds mochten ontvangen.

De redaktie is daar niet ongevoelig voor, en dankt via deze weg
voor de interesse.

Hebt U voorstellen, of ideeën qua teksten of indeling, vatbaar
voor praktische uitwerking, geef ze ons. Niemand is te oud om nog
bij te leren.

E. Moors

NOG IETS OVER HET UITERST ZELDZAME BELGISCHE 2 F STUK MET JAARTAL 1865

Aanvulling tot de bijdrage van Mr Colaert, verschenen in het Maandblad nr 11 van het genootschap November. 1968, blz. 141).

Als bijkomende informatie op wat eertijds gepubliceerd werd aangaande het zilveren 2 F stuk met jaartal 1865 (beeldenaar van Leopold I blootshoofd) kan gezegd worden dat dit stuk niet helemaal identiek is aan de slag van 1849.

Het meest karakteristieke verschil dat we sindsdien vastgesteld hebben, bestaat in de afmetingen van de letters van het inschrift nl. deze van het jaartal 1865 zijn veel kleiner. Anderzijds komt er een *punt* voor (weliswaar nauwelijks waarneembaar) in de naam van de graveerder, tussen de L en WIENER op het stuk van 1865, terwijl bij een nauwkeurig onderzoek van het stuk van 1849 dit punt niet te bespeuren valt. Op de keerzijde bestaat de leuze eveneens uit kleiner letters dan deze van 1865, maar dit onderscheid tussen beide lettergrootten is minder opvallend dan dit het geval is op de voorzijde.

We stellen ook vast dat er een verschil merkbaar is tussen de lettertekens van het inschrift bij het 2 F stuk 1849, afgebeeld op plaat 4, n. 416 van DUPRIEZ en dit op bladzijde 29, nr 71 van DE MEY (Benelux 1790-1967).

Op dit laatste stuk zijn in de leuze « L'union FAIT LA force » de beide middenste woorden duidelijk in grotere letters! Maar het zou hier een dubbelslag zijn die gefotografeerd werd en niet het stuk op het normale muntplaatje.

Zoals reeds gezegd, zijn op dit ogenblik slechts twee exemplaren van het 2 F stuk 1865 Leopold I (blootshoofd) gekend, gelijkvormig aan een eventuele gangbare slag van dit type. We hebben ze terug aandachtig bekeken :

1. Het stuk dat nagenoeg een halve eeuw bewaard is in het Cabinet te Brussel. Het is in FDC staat maar de slag is niet concentrisch op het muntplaatje.

2. Het andere dook op in de loop van het jaar 1968.

Het is in prachtige staat, vóór- en keerzijde staan juist tegenover elkaar en het draagt lichte sporen van sleet, wat bewijst dat het als munt in omloop geweest is. Het werd in een privéverzameling ontdekt en aangekocht. Sedertdien veranderde het in enkele maanden tijd reeds driemaal van eigenaar. Uiteindelijk belandde het stuk terug in een privéverzameling : een brussels liefhebber kocht het aan als nieuwjaarsgeschenk in 1969.

Het teken van zeldzaamheid van deze gekende munt, slechts betrekking hebbende op twee exemplaren (waarvan er zich dan

nog een ervan in een openbare verzameling bevindt en dus « verloren » voor het privatum) moet onbetwistbaar als R5 worden aangeduid. Melden we terloops dat het 2 F stuk van 1849, reeds lang gekend en gekatalogeerd maar waarvan er slechts zeer weinig exemplaren geslagen werden, door Dupriez als R2 gemerkt werd maar dat men thans als R3 moet beschouwen.

Met betrekking tot het 2 F stuk Leopold I gelauwerd type is het evenwel interessant aan volgende mededeling te herinneren uit het boek van F. Morin ; — Munten van België van 1832 tot 1967 — : Stukken ontmunt door de wet van 7-3-1867 : 2.014.925 stukken (89,33%) ingeleverd, 240.632 stukken (10,67%) niet ingeleverd.

Het korte uittreksel dat we hierboven geven, is van aard om vele verzamelaars de zeldzaamheid in het algemeen te doen inzien van de 2 F stukken van de regering van Leopold I en ook om de aanhoudend stijgende notering te doen begrijpen, omdat niemand er een verklaring voor vindt daar waar de meeste bestaande katalogussen zich beperken tot het aanduiden van het officieel aantal uitgegeven stukken. Deze cijfers — waarbij geen rekening van de gesmolten stukken wordt gehouden — schijnen bij de eerste aanblik van een zeker belang.

Wij veroorloven ons hieraan toe te voegen : de bewerking in kwestie, voorbereid door de wet van 7 maart 1867, van kracht geworden door het koninklijk besluit van 26 juli 1868, beoogde natuurlijk de 2 F stukken die onder de vorige regering werden uitgegeven, t.t.z. deze van het gelauwerde type, vermits dat de enige waren die officieel in omloop gebracht werden. Men weet dat deze stukken een gehalte van 900/1000 zilver hadden (terwijl de nieuwe 2 F stukken met de beeldenaar van Leopold II en die overvloedig geslagen werden, slechts een gehalte van 835/000 hadden).

Maar het is niet denkbeeldig dat bij het massaal smelten van de 2 F stukken van het gelauwerde type... enkele afzonderlijke exemplaren (« ... Rari nantes in gurgite vasto ») van het 2 F stuk met het blote hoofd, met jaartal 1849 of 1865, mede voor goed in de smeltkroes zouden verdwenen zijn.

Ten slotte, om in de lijn te blijven van de veronderstelling geuit in dezelfde bijdrage van ... 1968, meldde men ons onlangs dat van het 2 1/2 F stuk van 1965, conform aan een gangbare slag (in zilver, muntslag en gekartelde rand) minstens een exemplaar bestaat : het bevindt zich in het Cabinet te Brussel, beide zijden volkomen gaaf geslagen en het weegt 13,01 gram.

LVL

NUMISMATEX

EEN ONBESCHREVEN OORD VAN HET VORSTENDOM STAVELOT

Voorzijde :

Onder een baret, het gekwartileerd Beiers wapenschild, met hartschildje van Stavelot.
FERDI D G MAR FRANC CO LOND

Keerzijde :

Het medusahoofd van Logne, tussen het gekroonde monogram F-B
EPISCO LEO MAR FRANC COM LONG

Het is een oord van Ferdinand van Beieren, prinsbisschop van Luik, tevens vorst van Stavelot (1612-1650).

De keerzijde is dezelfde als deze van het nummer S.5 van De Mey's « Monnaies de cuivre liégeoises », waarvan de voorzijde nochtans onderstaand afwijkend omschrift draagt :

(perron) FERD(IN) . D . G . ELEC . COL . PR(INCIP) .ST(A)
(eigen verzameling) E. VANDERCAMMEN

BRITANNIA IS NIET DOOD

Sinds het verschijnen van de proefslagen, met het oog op de aanmaak van de nieuwe engelse decimale munten, werd door menig engelsman een traan weggepinkt terwille van de arme Britannia, wier beeltenis gedoemd is te verdwijnen en niet meer pronken zal op de toekomstige muntspeciën van Hare Bevallige Majesteit ».

Die goede oude Dame was toch zó vertrouwd met het engelse volk. Denk eens aan ,reeds sedert de heerschappij van Karel II was ze afgebeeld op een gedeelte van het engelse gemunt geld.

Het is ongetwijfeld om deze reden dat er beslist werd ze toch af te beelden op de keerzijde der nieuwe 50 penny-stukken (1/2 pond). Dit geld, uit cupro-nikkel en achthoekig van vorm met gladde rand, toont op de voorzijde de beeldenaar der koningin. De uit-gave ervan is voorzien op 14 oktober 1969.

Het 2 penny-stuk dat op de keerzijde voorzien is van het embleem van Wales zal beurtelings, waarschijnlijk om geen afgunst te verwekken, om het jaar afgewisseld worden met een andere afbeelding t.t.z. het Noord-Ierse embleem. Wij zullen dus in 1971 het stuk hebben dat we reeds kennen en in 1972 dat met de wapens van Ierland, en zo verder na elkaar.

DE WESTGOTHEN IN SPANJE

Het komt slechts zelden voor dat munten van de Westgothen of de Vandalen of andere kleinere volkeren aan de verzamelaars worden aangeboden. Ze zijn dan ook meestal zeldzaam en vinden weinig belangstelling bij de doorsnee verzamelaar. En toch zijn ze van niet minder belang voor de numismatiek van sommige landen, vooral dan Spanje, voor wat de begin- en groeiperiode van dit land betreft. Een woordje geschiedenis is hier dus niet misplaatst.

De natie der Gothen, samengesteld uit Oost- en Westgothen, na in 378 te Andrinopel het Romeinse leger van Valens volledig in de pan te hebben gehakt, werd vervolgens door keizer Theodosius onder zijn gezag gebracht. Hun koning Athanaric, die reeds sedert 369 over hen regeerde, werd nu ook door de keizer als de eerste koning van de Westgothen erkend. De ganse bevolking werd evenwel naar Spanje gezonden, waar ze dit land op de Vandalen, e.a. veroverden. Maar in plaats van de opperheerschappij van de Romeinen te erkennen, stichtten de Westgothen hun eigen onafhankelijk koninkrijk, waarvan de hoofdstad om beurt Barcelona, Toulouse, Narbonne, Emerita (= Merida) en Toledo werd.

De talrijke invallen van zeerovers die uit Noord-Afrika kwamen, zette in de 7de eeuw koning Sisebut er toe aan zich meester te maken van dit deel van Noord-Afrika dat toen Mauretanië-Zeugitanië werd genoemd. Het was ook deze provincie, die later door de Sarazenen werd onderworpen. Later, aangetrokken en aangemoedigd door Julien, graaf van Tanger, die nog een eitje te pellen had met de Westgothen, versloegen deze in 711 te Xerès de la Frontera en te Guadeléte in een bloedige veldslag, waardoor Rodrigue, de laatste der koningen der Westgothen, zijn rijk verloor. Onder leiding van Pelagus, een bloedverwant van Rodrigue, en later, in 718, koning van Asturië, trok de bevolking die zich niet aan de Muzelmannen wilde onderwerpen, zich in de bergen van Asturië terug en het was eerst in 1492 onder Ferdinand V en Isabelle I, de Katholieke Koningen, dat, na een ononderbroken strijd, de Arabieren na de nederlaag van hun laatste koning van Grenada, voor goed werden verdreven.

Wat nu de numismatiek van de Westgothen betreft, kan in de eerste plaats worden opgemerkt dat slechts over een periode van ongeveer de helft van deze dynastie van een eigen munt kan gesproken worden. De enige munten die ooit schijnen gemaakt te zijn, zijn, tot wat de periode tot ongeveer 578 betreft, een tamelijk getrouwe nabootsing van de Byzantijnse gouden triens van die tijd, van hetzelfde gewicht, legering en type. Het is eerst tegen het einde van de regering van koning Leovigildus dat tot het slaan van een eigen munttype werd overgegaan, verdeeld over wel een

zestigtal muntplaatsen, steden waarvan sommige nu tot het huidige Frankrijk of Portugal behoren.

Ook toen reeds werden er in de wetten strenge bepalingen voorzien tegen de valse munters en muntsnoeiers. Zo werd o.a. door koning Reccaredus I (586-601) een muntwet uitgevaardigd waarbij aan bovenstaande overtreeders, indien het slaven betroffen, deze zouden gemarteld worden en bovendien de rechterhand zou worden afgehakt, en indien het over «vrijen» ging, verloren deze hun bezittingen of hun vrijheid. Van zodra er geen muntvervalsingen meer werden gepleegd steeg de waarde van de munt aanzienlijk.

Het is waarschijnlijk dat geen enkele zilveren of bronzen munt aan de Westgothen kan worden toegeschreven, en vermoedelijk bediende men zich van een oneindig aantal kleine bronzen romeinse muntjes, dewelke, tot voor 100 jaar, nog steeds door de Spaanse kleinhandel zouden zijn aanvaard onder de naam van «ochavos», d.i. «achtste deel», benaming die we al kunnen terugvinden in de 15de eeuw.

Volgens sommige muntgeleerden (cf. Blanchet) zouden enkele gouden triensis van Justinus en Justinianus, alsook kleine bronzen muntjes met een kristusmonogram, een naammonogram dragen, waarvan zij beweren dat het behoort aan Amalaric (511-531), kleinzoon van Theodorus de Grote van Italië.

Voor de zeldzame gelukkige bezitters van een gouden triens van die tijd is het misschien wel belangrijk hier een korte opsomming te geven van de onderscheidene typen: buste van de keizer met een kruis op de mantel, de legende in twee scheidende; — de Victoria; — twee busten met diadeem of kroon, gescheiden door scepter; — een monogram in kruisvorm. Als symbolen treft men: A en W, ringetjes, kruisjes in halve cirkel, bloempjes, bolletjes tussen twee halve manen, scepter eindigend in een kruis. Als bij-titels voor de koningen vinden wij: felix, inclitus, justus, pous, valens, victor.

Ook voor het vinden van de datum zal volgend lijstje nuttig zijn:

Leovigildus (573-79), tekst: LIVVIGILDVS
dan volgen:

Hermenegildus (579-86),	»	ERMENEGILDI
Reccaredus I (586-601)	»	RECCAREDVS
Liuva II (601-03),	»	LIVVA of LEVVA
Wittreric (603-10)	»	VVITTERICVS
Gondemar (610-12)	»	GVNDEMARVS
Sisebut (612-21),	»	SISEBVTVS
Reccaredus II (621),	»	geen munten
Suinthila (621-31),	»	SVINTHILA
Sisemand (631-36),	»	SISENANDVS
Chintila (636-40),	»	CHINTILA
Tulga (640-42),	»	TVLGAN

Chindasuinthe (642-53)	»	CHINDASVINTHVS
Reccesuinthe (653-72),	»	RECCESVINTVS
Wamba (672-80),	»	WAMBA
Ervige (680-87),	»	ERVIGIVS
Egica (687-700),	»	EGICA
Wittiza (700- ?)	»	VVITTIZA
Achila (? -710),	»	ACHILA
Rodrigue (710-11),	»	RVDERICVS

En om de weetgierigen toe te laten hun opzoekingen van hun eventueel bezit voort te zetten, volgen hier ten slotte de namen, in alphabetische volgorde, van de muntplaatsen, zoals ze op de munten voorkomen, gevolgd van de hedendaagse benamingen, voor zover de plaatsen nog bestaan:

ACCI	=	Guadix el Viejo
ARROS	=	Arros
ASTVRICA	=	Astorga
AVRENSE	=	Orense
BARBI	=	bij Martos
BARCINONA	=	Barcelona
BEATIA	=	Baeza
BERGANCIA	=	Betanzos
BERGIO	=	Vierzo
BITERRIS	=	Béziers
BRACARA	=	Braga
CALAPA	=	?
CALLIABRIA	=	?
CAST(V)L(O)NA	=	Cazlona
CATORA	=	?
CESAR. AUGUSTA	=	Zaragosa
CESTAVVI	=	Cestovi
COLEVA	=	Goleia
CONTONS	=	Magacela
CORDOVA. PATRICIA	=	Cordova
DERTOSA	=	Tortosa
ÉGESEA	=	Egea
EGITANIA	=	Idanha-Velha
ELIBERRI	=	Monte de Elvira
ELVORA	=	Evora
EMERITA	=	Merida
EMINIO	=	Coimbra
FRAVCELO	=	Francelos
GEORRES	=	Valdeorras
GVRENDA	=	Gerona
ISPALI	=	Sevilla
LAETERA	=	Ledra

LAMEGO	= Lamego
LAVCVLO	= ?
LEBEV	= Leiba
LVCV	= Lugo
MANDOLAS	= Mandolas
MAVA	= ?
MENTESA	= La Guardia
NARBONA	= Narbonne
OLOVASIA	= Olibes of Oliva?
PVLANTVCIO	= ?
PETRA	= Petra
PINCIA	= Pentes?
PORTOCALÉ	= O'Porto
RECCOPOLIS	= ?
RODAS	= Rosas
SAGVNTO	= Murviedro = Sagunto
SALDANIA	= Saldana
SALMANTICA	= Salamanca
SENVÉR	= Senra
TARRACO	= Tarragona
TIRAONE	= Tarazone
TOLETO	= Toledo
TORIVIANA	= Torebia
TORNIO	= ?
TVCCI	= Martos
TVDE	= Tuy
VALENTIA	= Valentia
VENTOSA	= ?
VESEO	= Viseu

Moge deze bijdrage voor velen onder U een beetje licht gebracht hebben in een duistere tak van de numismatiek.

Aguilas, januari 1969

R. TIMMERMANS

De Heer P. DE BAECK
POSTBUS EKEREN 2
 zoekt alle spotmunten van
Napoleón III
vriendelijk verzoek
een aanbod te willen doen

DE PRESENTIE PENNINGEN VAN DE FRANSE NOTARISSEN

II

Hij stelde zijn introductie op in het jaar 1897 in een tijdperk waarin de penningen nog niet de belangstelling kenden die Feuarden en Rouyer hen toewijdden, wat eveneens het geval was met de latere studies die er over gemaakt werden.

Deze penning van 1681, die verkeerdelijk opgegeven werd als de oudste penning van een genootschap, werd geslagen voor het notarisgenootschap van Parijs. Op de voorzijde prijkt de beeldenaar van Lodewijk XIV en op de keerzijde een zonnwijzer op een plint. Op de afsnee lezen we: « Lex est quodcumque notamus » onder de plint, op drie lijnen, « Conseillers du Roy et Notaires ». De titel « Conseillers du Roy » leidt ons op ontdekkingsstocht in de geschiedenis van het franse notariaat waarvan trouwens de bijzonderste data aangegeven zijn op een der penningen die geslagen werden door de notarissen van het arrondissement Villefranche.

We hoeven geen onderscheid te maken tussen notarissen, notaris-klerken, archivariissen, of zegelbewaarders vermits al deze beroepen uiteindelijk opgeslorpt werden door het notariaat.

Her volgen deze bijzondere data en gebeurtenissen:

805. KAPITTEL VAN KAREL DE GROTE.

Het genie van Karel de Grote, aldus een frans schrijver, begreep dat de opdracht de menselijke wil te ontvangen en vast te leggen, een meer openbaar karakter diende te krijgen. Hij maakte er een soort magistratuur van en noemde de notarissen « judices chartularii ». In een kapittel van het jaar 805 beval hij zelfs dat de bisschoppen, de abten en de graven ieder een notaris moesten hebben.

1270. BEVELSCHRIFT VAN LODEWIJK IX,

waarbij deze monarch 60 notarissen aanstelde voor het provoostschap van Parijs. Hij gelastte hen hun oorkonden op te stellen namens de provoost, ze enkel te behandelen in het Kasteeltje, steeds met twee te zijn om ze aan te nemen en ze gezamenlijk te brengen naar de ambtenaar, bevoegd om er de zegel van het Kasteeltje op aan te brengen.

Hier scheiden zich de taken der notarissen van deze der rechters; maar men knoopt nog steeds, volgens de geplogenheden, het notariaat vast aan de gerechterlijke overheid.

1539. VERORDENING VAN FRANÇOIS I.

Deze legde de notarissen de verplichting op register te houden en protocollen op te stellen van alle testamenten en kontrakten die

ze te behandelen kregen met het verbod hun handelingen aan niemand kenbaar te maken, behalve dan aan de betrokkenen zelve of aan de personen in het bezit van een gerechterlijke verordening.

25. VENTOSE JAAR XI.

Organische wet die nog steeds het hedendaagse notariaat beheert. Zij werd voorbereid door de leden van de « Raad van State » en door het tribunaal dat het burgerlijk wetboek opstelde. Deze wet blijft de steunpilaar en schrijft de taak van het notariaat voor, zowel in Frankrijk als in België.

Onafhankelijk van de grote etappen die op deze penning in herinnering werden gebracht, past het nog het volgende mede te delen :

De beschermbrieven toegestaan in april 1411 door koning Karel VI aan de notarissen van het Kasteeltje in Parijs, waardoor deze vorst aan de provost van deze stad beval aan de deur van de notarissen schilden te hangen met de wapens van de koning erop, ten teken van bijzondere waarborg.

Dit openbaar beschermteken is tot de dag van vandaag vereeuwigd in Frankrijk. De schilden werden ten andere nogmaals verplicht in 1805 door de franse minister van justitie.

De oorspronkelijke dokumenten behoorden niet de notarissen toe maar waren het bezit van de natie. Het was nodig in geval van beroering, opstand of brand, dat het pand waarin ze ondergebracht waren, bij voorkeur zou beschermd worden.

Het edikt van Lodewijk XIV van december 1697 is van belang voor de zegelkunde, het is trouwens door deze verordening dat de koning de twintig diensten van zegelbewaarders te Parijs afschafte ten gunste van de 113 notarissen van het « Kasteeltje » en deze een eigen zegel verleende. Deze zegel droeg de wapens des konings waarrond volgende woorden gegraveerd : « Scel aux contrats des Notaires au Châtelet de Paris » Verder schreef het edikt voor dat ze zelf de zegel zullen plakken op de akten en kontrakten « in rode lak, met vermelding van datum van voornoemde zegel » en deze bescheiden zullen ondertekenen of van een paraaf voorzien.

Vanaf Filip de Schone heeft de franse koninklijke waardigheid bij herhaling haar interesse voor het notariaat aangetoond door het meerdere voorrechten toe te kennen.

Van hun kant verdedigden de notarissen zich hardnekkig en traden meestal als overwinnaars uit het strijdperk bij pogingen tot onregelmatige toeëigeningen en bij volgende konflikten :

Examinatoren van het « Kasteeltje ».

4 notarissen en secretarissen bij het gerechtshof van het parlement.

Griffiebedienden bij de Rekenkamer.

De hoge Hèren handhavers van het recht in de stad en de omgeving van Parijs alsmede hun ambtenaren, de commissarissen, de examinatoren van het « Kasteeltje » de griffier van de schatka-

mer en nog andere griffiers. (Bisschop van Parijs, Abten, Kanunniken).

Ambtenaren van de schatkist.

Ambtenaren van het baljuwschap op het arsenaal.

Prior en klooster van St. Martin des Champs.

De geestelijke overheid en het klooster van St. Germain des Prez.

Ambtenaren van de bisschop van Parijs.

De burgemeester en de ambtenaren van Sainte Geneviève du Mont.

Kloosterlingen der Visitatie van de H. Maria, Dames de Chillot.

Provoosten van Parijs en Prokureur des konings aan het « Kasteeltje ».

Commissarissen en deurwaarders-schatters.

De klerk van het strafregister op het « Kasteeltje ».

De burgerlijke klerk van het « Kasteeltje ».

Griffiers van het « Kasteeltje ».

Bereden politie.

Bewakers van gebouwen.

Ambtenaren van het provoostschap van het raadshuis.

Ambtenaren van de maarschalkenrechtbank.

De Hoge raad.

Griffiers-klerken en experten in geschriften van de studiekamer.

Commies-griffier van de gemeenschap van meester-tuinieren.

De procureurs, voor een voorrangskwestie.

De ontvangers van de inbewaargevingen.

De controleur van de fondsen van het stadhuis.

De notarissen van het Kasteeltje hadden zich overigens een onbetwistbare bevoegdheid verworven vermits Lodewijk XIV op 21 maart 1661 een verordening laat verschijnen die 2 notarissen de opdracht geeft een inventaris op te maken van alle bezittingen voortkomende van de erfenis van Kardinaal Mazarin.

Deze verordening bevat o.a. volgende bewoordingen : « de Monsieur le Cardinal Mazarini » en verder (dudit sieur Duc Mazarini).

In de maand maart 1673, benoemt dezelfde vorst, voor de stad Parijs, 20 raadsleden van zijn Majesteit, zgn. conventie-griffiers. Maar in de maand augustus van datzelfde jaar, herroept hij deze benoeming en verleent hij de hoedanigheid van raadsleden des Konings aan de 113 notarissen van het « Kasteeltje » alsmede aan ieder van hun opvolgers.

De Zonnekoning drukte zich als volgt uit : Wij vinden de gelegenheid onze bijzondere achting te betuigen aan de voornoemde 113 notarissen voor het goede beleid bij de uitoefening van hun ambt, door hen te verermerken en hun voorrechten toe te kennen die hun van de andere notarissen uit ons koninkrijk onderscheiden.

Wij zullen van hen dezelfde hulp ontvangen dan diegene die ons door de instelling der nieuwe ambtenaren werd aangeboden.

In een verordening gegeven te Versailles in de maand april van het jaar des Heren 1736, bekrachtigt Lodewijk XV dezelfde bescherming voor de notarissen dan die door de vorige Koningen toegekend, hij laat hun de privilegien en rechten, hun ambt waardig, behouden en schrijft de omvang van hun plichten en taken voor, waaruit hun opdracht bestaan zal.

Deze titel van raadgever des konings had en heeft nog steeds iets gemeen met klederdracht. Inderdaad, bij belangrijke gebeurtenissen dragen de Parijse notarissen, (en dit doen ze zelfs nog de dag van vandaag), een speciaal kostuum, waarvan hierna de beschrijving volgt:

De notarissen van Parijs hebben alleen, omdat ze vóór de Revolutie raadgevers van de koning waren, het voorrecht van het volgende kostuum te mogen dragen: *habijt à la française* — dit van derde stand — korte broek, zwarte kousen en schoenen met gespen.

Ongetwijfeld een gestreng uitzicht, maar de omslag en manchetten zijn versierd met wit geplisseerd linnen, de knopen kunstig met zijde gefatsoeneerd en de kleine kraag, eveneens uit zijde, doet misschien denken aan de hofmantel van de abten uit de XVIIIe eeuw⁽¹⁾.

Wanneer de titel van raadgever des konings aldus voorgesteld wordt, dan hebben we intussen tevergeefs gezocht naar de redenen die eerst de broederschappen en vervolgens de notarissengenootschappen hebben aangespoord tot het slaan van penningen.

Evenwel, vanaf onze uiteenzetting, werd onze confrater Meester Christian Amillet, notaris te Mesnil-sur-Oger (Marne), bereid gevonden om ons het verslag dat hij indiende op 10 november 1959 in de algemene vergadering van het notarissengenootschap van het Marne departement en dat handelde over « Presentiepenningen van de kamer der notarissen » welwillend mede te delen.

Hieruit hebben we het volgende weerhouden:

« Ofschoon het gebruik, om presentiepenningen uit te delen op de algemene vergaderingen van notarissen zeer oud is, werd het vóór de Revolutie slechts door een klein aantal genootschappen toegepast ».

« De eerste penninger, geslagen voor notarissen, waren deze van de stad Parijs in het jaar 1680 ».

« Men vindt er vervolgens te Lyon in 1715, te Auxerre in 1748 en te Bordeaux in 1756. Men moet nochtans wachten tot in het begin van de vorige eeuw om dit gebruik te zien veralgemenen ».

(1) Congres van de internationale unie van het latijns notariaat, tome II, Parijs 1954.

« Bij gebrek aan penningen werd echter vroeger op de vergaderingen, het aanwezigheidskenmerk voorgesteld door kaarsen ».

« In de besluitregisters van het genootschap der koninklijke notarissen te Chalons-sur-Marne van 19 oktober 1740, vindt men volgend besluit:

Alle notarissen zijn gehouden bijeen te komen in het huis van Meester Milson, hun deken, (het was een der voorgangers van Meester Lentz) wanneer het hem bevalt, de eerste maandag van iedere maand om 3 uur namiddag. Aan alle aanwezigen op voornoemde bijeenkomst zal een kaars (van 6 in één pond) overhandigd worden die beurtelings ten laste van iedere notaris vallen zal, dit om hen te verplichten steeds nauwgezet de vergadering bij te wonen ».

« Het is in 1827 dat de kaarsen zich voor de laatste maal uitdoofden in de notarissenkamer van Châlons.

Inderdaad, in een proces-verbaal van de algemene vergadering der notarissen van Châlons die gehouden werd op 1 mei 1827, leest men het volgende:

« En lid stelt voor de kaarsen te vervangen door presentiepenningen in zilver. Dit voorstel wordt aangenomen en het verzoek om uitvoering wordt naar de Kamer verzonden ».

« Het is dus in 1827 dat de eerste penning van Châlons geslagen werd. Op de voorzijde is hij versierd met de koninklijke wapens met de drie lelies en op de keerzijde zijn tabellen en weegschalen afgebeeld ».

De bewering van notaris Gillet, als zou de zogezegde oudste genootschapspenning deze van 1681 zijn en die van het Parijse genootschap afkomstig was, deed ons er toe besluiten nadere inlichtingen in te winnen bij de Kamer der Notarissen van Parijs die in het « Kasteeltje » gevestigd is. De beloften die ons werden gedaan, bleven ongelukkiglijk zonder gevolg.

Zo we een zekere inschikkelijkheid moeten betuigen tegenover notaris-numismaat Gillet, dan moeten we dit eveneens doen met de redakteur van de grote encyclopedie Larousse, want het grootste gedeelte van de notarispenningen zijn in werkelijkheid mereaux. Inderdaad, Gillet geeft ons de tekst van verschillende reglementen van het notarissengenootschap van Troyes, waaruit blijkt dat aan iedere notaris — en later eveneens aan iedere ere-notaris — een zilveren penning zal overhandigd worden tijdens hun aanwezigheid op de algemene vergaderingen.

Bepaalde notarissengenootschappen, inzonderheid dit van Parijs, verdelen deze mereaux heden nog.

Zij zijn meestal uit zilver, rond of achthoekig van vorm. Het grootste gedeelte vertoont op de voorzijde de beeldenaar van de Vorst, de Keizer van de republiek of nog de lelies of de koninklijke arend.

Dit bracht soms wel enkele teleurstellingen mede. Inderdaad, op 11 april 1814 na de val van Napoleon I volgt de troonbestijging van Lodewijk XVIII. Op 10 juni, tijdens een bijeenkomst van de Kamer der notarissen van Troyes, doet de voorzitter opmerken dat de wijziging op regeringsvlak het niet meer kunnen veroorloven van nog penningen aan te maken met de afbeelding van de afgeschafte wapens. Hierop besluit de vergadering « dat er nieuwe penningen zullen aangemaakt worden en bijgevoeg dat er nieuwe matrijzen zullen gegraveerd worden » zoals de tekst het vermeldt, en verder: « Dat deze penningen zoals voorheen op de voorzijde de hand der gerechtigheid met de weegschalen zullen dragen, met de legende: « in scriptis, lex, in actis, fides » en op de keerzijde de drie lelies met de koninklijke kroon en boven en de woorden « Notarissen van het arrondissement van Troyes ».

Maar nauwelijks had de schatbewaarder de tijd gevonden om de voorschriften van dit besluit uit te voeren of het afgezette regime keerde terug tijdens de honderd dagen. Tijdens enkele zittingen werden de met bloemen versierde penningen uitgedeeld tot op het ogenblik dat er een klacht neergelegd werd bij de Prefekt.

Die klacht hield in dat « zekere functionarissen, steeds volgzzaam aan het bestaande regime en vrienden van de orde, rebellen en samenzweerders zouden zijn! »

Indien het gebruik van het woord « matrijs » in de plaats van « stempel » enige onwetendheid van de numismatische woordenschat aantoon, moet daaruit nog niet afgeleid worden dat de gehele kamers en alle notarisgenootschappen slechts alledaagse penningen lieten aanmaken. Zeker bestaan er zulke, maar de notarissen van de grote genootschappen hadden zich de medewerking van het vermaarde graveerders verzekerd zoals, onder het oude regime: Roëttiers (zoon) en Duvivier.

Onder de revolutie en het keizerrijk :

Droz, Andrien, Tiolier, Brenet, Michaut, Rogat, Galle en Jaley ;

Onder het herstel op de troon en de 2e republiek :

Gatteaux, Barre, Depeaulis, Dubois, Oudiné, Pingret, Caunois ;

Onder het 2e keizerrijk en de derde republiek :

Borrel, Cagné, Tasset, Merley, Cahplain.

Om slechts de toegewijde graveerders te vernoemen.

De keerzijden van deze penningen zouden eigenlijk een heel bijzondere studie waard zijn.

Vele dezer penningen zijn afgebeeld met de zonnwijzer, waarvan we melding maakten bij de bespreking van de penning uit het jaar 1681.

Het veelvuldig voorkomen van die zonnwijzer deed Feuarent er toe besluiten dat dit kenteken van de notarissen was. Ergens in zijn katalogus beschrijft deze auteur trouwens diezelfde zonnwijzer als « de notaris lens gemonteerd op een voetstuk ».

Wat notaris Gillet betreft, deze stelt volgende verklaring voor: « Het regelmatig en onveranderlijk lopen van de zonnwijzer heeft er ongetwijfeld toe bijgedragen om de juistheid te symboliseren waarmede de notarisakten moeten worden opgesteld, alsmede de duurtijd van hun uitwerking.

Wij hebben getracht hierover een verklaring te bekomen vanwege de notarissenkamer van Parijs. De algemene secretaris deelde ons mede dat er op het « Kasteeltje » tijdens bijeenkomsten en feestmalen, een zonnwijzer werd geplaatst tegenover de voorzitter, maar dat niemand hiervan de rede of het symbool verklaren kon. Wij ondervroegen hierover onze medeburger Mijnheer Henri Michel, lid van de internationale academie van wetenschappen, auteur van het zeer mooie boek « De instrumenten van de wetenschappen in de kunst en de geschiedenis » en raadpleegden eveneens het werk gewijd aan de zonnwijzersverzameling van Max Elskamp dat zich in het museum van Waalse heemkunde te Luik bevindt. Mr Michel antwoordde ons: « Het is de eerste maal dat men me over deze raadselachtige voorstelling navraag doet en ik heb er geen verklaring voor. Ik zal het echter opzoeken ».

Onafhankelijk van die zonnwijzer en zijn geheim, tonen deze penningen ons toch aan hoe verscheidene kunstenaars getracht hebben het notariaat te symboliseren in zijn werking en zijn kenmerken. Indien sommigen zich enkel beperkten tot het juridisch aspect, onder zijn meest klassieke symbolen: de weegschaal en de gerechtigheid, belichaamd door een vrouw — hoe langer hoe weelderiger weliswaar — dan zijn er andere graveerders die, de ene al beter dan de andere, de ganzeveer, het perkament, de spiegel met kronkelende slang, — teken van de voorzichtigheid — de gevouwen handen — klassiek teken van het geloof — aangewend hebben om het geloof te verkondigen dat men aan de notarisakten dient te hechten.

Het toppunt van dit symbolisme — zeker een beetje verwaand — werd bereikt bij een notarispenning van het arrondissement Clermond-Ferrand. Op de keerzijde, die van geen handtekening voorzien is maar die waarschijnlijk aan Tiolier kan toegeschreven worden, is een tafel afgebeeld waarvan de poten versierd zijn met de muilen en klauwen van leeuwen. Tussen deze poten liggen een weegschaal en de symbolische spiegel van de voorzichtigheid rond wiens handvat zich een slang gekronkeld heeft. Boven op de tafel een antieke lamp en een inktkoker waarin een ganzeveer steekt.

Om het geheel te bekronen, een uit een rookwolk te voorschijn komende arm waarvan de hand op de tafel schrijft.

JEAN-MARIE GYSELINCK

Notaris te Brussel
Dokter in de rechten.
Effectief lid van de « Société royale de numismatique de Belgique ».
Stichtend lid van het Europees genootschap voor munt en penningkunde.
Secretaris van de « Geschiedkundige commissie van het notariaat en de studie van het beroep in de kunst en de letterkunde ».

GERAADPLEEGDE WERKEN :

- R. GILLET, *Jetons de présence des Compagnies de Notaires de France*, drukkerij Rosenstiel-Jointville, 1897.
- Catalogue général de monnaies, médailles et jetons — Jetons des Compagnies de Notaires de France* 112e aflevering. Aug. 1908. Te koop in het numismatisch kabinet. E. Bourdeau, directeur, 11, rue Rameau, Paris (2e).
- Jetons et Méreaux depuis Louis IX jusqu'à la fin du consulat de Bonaparte*, door F. FENARDENT, Laureaat van het instituut, lid van de vereniging van ontheidkundigen van Normandië. Eerste deel, Rollin en Feuardent, uitgevers, rue Louvois 1904.
- Jean BABELON, *La médaille en France* (Larousse).
- Traité des droits, privilèges et fonctions des Conseillers du Toy, Notaires, gardes — Notes et Garde — Scel de Sa Majesté au Chalet de Paris. Avec le recueil de leurs chartres et titres*, door M. SIMON-François LANGLOIX, Notaire, Syndic en la présente année. Aux dépens des Notaires. Te Parijs, van de uitgeverij van Jean-Baptiste Colnard, drukker des Konings. MDCCXXVIII. Met goedkeuring en toelating.

KLEIN REPERTORIUM VAN DE HEDENDAAGSE NUMISMATIEK

Men kan het stellig betreuren, maar men moet vaststellen dat de meeste muntverzamelaars zich in het algemeen uitsluitend interesseren voor de hedendaagse numismatiek.

Het boek « Modern world Coins » is op dit punt goed op weg om hiervoor een soort evangelie te worden.

Omdat ons blad alle lezers wil tevreden stellen, willen wij in de Toekomst een overzicht geven van de uitgiften, per jaar, met de betrekkelijke waarde op de internationale markt en de staat ZG. + FDC.

Wij stellen voor van eerst te beginnen met de Europese landen, om later over te stappen met de publikatie van de niet Europese landen.